

Voorwoord

Relatie, de brug tussen het brein- en omgevingsfactoren

Psychosociaal begeleiden van mens en dier kan maar op één manier. Het is een circulair proces tussen zender, ontvanger en weer terug. De informatie die je met de beste bedoeling wenst over te brengen, zal via woorden en/of lichaamstaal moeten. Ook wel verbale en non-verbale communicatie genoemd.

Het woord communicatie komt van het Latijnse *communicare*, wat zoveel betekent als samen betekenis geven, samen iets gemeenschappelijks creëren. Om echt iets gemeenschappelijks te creëren, zal er relationele verbondenheid moeten zijn binnen de interactie. Je kunt zenden wat je wilt, als de ander niet kan of wil ontvangen, zal je advies in het luchtledige verdwijnen.

In verbondenheid opvoeden is toch al niet de meest eenvoudige taak, maar het opvoeden en begeleiden van jongeren die volgens de boeken buiten de normaalverdeling vallen, is een enorme uitdaging en bij momenten zelfs een verlamming.

Er werd mij gevraagd om een collega in het voortgezet onderwijs te coachen. De leerlingen namen een loopje met hem en dan druk ik me zeer genuanceerd uit. De man bleek veel verstand van de didactische inhoud te hebben. Echt schitterend. Maar voor zijn eigen geluk was het een overweging waard om in het bedrijfsleven te starten en goed geld te verdienen met zijn kennis en kunde. Het was absoluut een invoelbare gedachte dat de leerlingen één gemeenschappelijk doel leken te hebben en dat was hem het leven zuur te maken. En dat deden die pubers echt vakkundig. De hoofdlerider van de 'oppositionelen' wist het wel zeer bond te maken en het leek me zinnig om eens een goed gesprek met de jongeman en de docent te voeren. De docent nam zijn docentenrol serieus en begon de jongeman de tien geboden van het fatsoen te doceren. De jongen antwoordde: "Weet

u mijnheer, als u niet investeert in relatie krijgen met ons, zal het nooit iets worden. Dan kunt u preken zoveel als u wenst.” Mooier had ik het niet kunnen verwoorden.

Ik werk nu 46 jaar in de zorg en schreef negen boeken over de jeugdzorg. Ik kan eenieder in ‘Jip en Janneke-taal’ psycho-educatie geven over de kenmerken van zogenaamde stoornissen, over de oorzaak en over de bewezen effectieve behandeling. Sterker nog, ik verdien er mijn geld mee. Je kunt echter kennis hebben van hier tot Tokio. Wanneer je niet weet aan te sluiten, niet weet hoe samen betekenis te geven, zal het van weinig nut blijken te zijn. Als ik iets geleerd heb in het leven en niet op school, is het dat wel. Wanneer je ooit door de diepste spelonken van het leven gekropen bent, weet je dat als geen ander. Wijze raadgeving zonder daadwerkelijke verbondenheid wekt bij de meeste mensen veeleer irritatie op.

In kinder- en jeugdontwikkeling is altijd sprake van een samenspel tussen nature/aanleg en nurture/omgeving. Het temperament en de breinfuncties van een kind of jeugdige hebben effect op de opvoeding en de opvoeding heeft effect op het temperament en de breinfuncties. Bergop of bergaf.

Ik begon in het vak vanuit een neurologische interesse. Hoe de hersenen functioneerden en gedrag bepaalden, was helemaal mijn ding en ik was er goed in. Later werd ik gezinstherapeut en werd bedreven in het werken met de omgeving. Stap voor stap leerde ik circulair denken. Het een beïnvloedt het ander en vice versa. Weer later raakte ik in de ban van bewezen effectieve behandelingen, smart omschreven uiteraard.

Het is allemaal van belang. Het brein, de temperament- en aanlegfactoren, de omgevingsfactoren en eveneens de bewezen effectieve benaderingen. Kennis komt voor kunde.

We wisten het al lang, maar het is nu bewezen. Het meest belangrijke aan opvoeden, begeleiden en behandelen is niet de kennis van het brein, niet de kennis van de omgeving, niet de kennis van bewezen effectieve behandelingen, maar het hebben van relatie. Veertig procent van het effect van het wel of niet slagen van therapieën is gelegen in de relationele communicatie tussen de cliënt en de zorgverlener. Het samen betekenis geven. Dertig

procent is gelegen in de motivatie van de cliënt. En laten we wel wezen, motivatie is voor een groot deel afhankelijk van iemand die weet aan te sluiten en je relationeel stimuleert in tijden dat je er dwars doorheen zit en zelf geen uitweg meer ziet. Dertig procent zit in de juiste aanpak en in toeval. Dus ik ben de laatste die zegt dat de juiste handvatten bij jongeren met ontwikkelingsproblemen niet van belang zijn. Dan zou je namelijk geen vaklieden nodig hebben en kun je ook advies bij de burens inwinnen.

Tijdens cursussen en coaching zeg ik het vaak: het vak kan ik je leren. Wat ik je niet kan leren, is houden van kinderen en jeugdigen die buiten de normaalverdeling vallen. Maar ook dat is circulair. Wanneer jongeren zich moeilijker ontwikkelen, is het lastiger om de relationele band te behouden.

Met dit boek wil ik een bijdrage leveren aan communicatie tussen ouders/opvoeders, leerkrachten/docenten en hulpverleners waar het de opvoeding van kinderen en jeugdigen betreft die wellicht buiten het gemiddelde vallen. Ik zal kritische kanttekeningen plaatsen bij de overdreven hang naar etikettering waar die gezonde weerstand van jongeren oproept, zonder problemen te bagatelliseren. Dat is geenszins mijn bedoeling. Maar benoemen dat ze een stoornis hebben, heeft mijns inziens zelden iets opgeleverd in het samen betekenisvol ontwikkelen. Vanzelfsprekend zal ik in dit boek veel handvatten geven die helpend zijn in de opvoeding/om in de verbonden relatie te blijven met deze prachtige doelgroep, die mij veel wijsheid heeft gebracht over de diepere waarden in het leven.

Ik zal eerst een historisch overzicht geven vanuit mijn eigen ervaringen in de Geestelijke Gezondheidszorg over zogenaamde 'geïdentificeerde patiënten'. Vervolgens zal ik iets verduidelijken over nature en nurture/het brein en de omgeving, om aansluitend relationele handvatten te bieden bij opvoeding in zijn algemeenheid en specifiek bij het opvoeden van jongeren die buiten de normaalverdeling dreigen te vallen. Wanneer ik in dit boek de term 'jongeren' gebruik, bedoel ik hiermee zowel kinderen als jeugdigen.